(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

[२०२२] ४ एस. सी. आर. ४५३

कल्याण डोम्बीवली महानगरपालिका

विरुद्ध

संजय गजानन घरत आणि इतर

(दिवाणी अपील क्रमांक २६४३/२०२२)

३१ मार्च २०२२

[न्यायमूर्ती एल. नागेश्वर राव आणि न्यायमूर्ती बी. आर. गवई .]

सेवा कायदा-गैरवर्तन-निलंबन-विभागीय कार्यवाही-महाराष्ट्र महानगरपालिका कायदा, १९४९ ३६, ३९, ३९अ , ४५ आणि ५६-महानगरपालिका कर्मचाऱ्याचे निलंबन-विभागीय चौकशी-प्रतिवादी क्रमांक १ (के. डी. एम. महामंडळाचे ए. एम. सी.) यांच्याविरुद्ध भ्रष्टाचार प्रतिबंधक कायद्यांतर्गत गुन्हा दाखल करण्यात आला-त्यानंतर, के. डी. एम. महामंडळाच्या आयुक्तांनी एम. एम. सी. कायदा कलम ५६(१) (बी) सह वाचा नियम ४(१) महाराष्ट्र नागरी सेवा (शिस्त आणि अपील) नियम, १९७९ चा अधिकाराचा वापर करून त्याला निलंबित केले -प्रतिवादी क्रमांक १यांच्या विरोधात विभागीय चौकशी करण्याच्या संदर्भात नोटीस जारी केली -उत्तरवादी क्रमांक१ ने दाखल केलेली लेखी याचिका- असे.उच्च न्यायालयाने असे म्हटले आहे की, एम. एम. सी. कायद्याच्या कलम ३६, च्या पार्श्वभूमीवर राज्य सरकारने उत्तरवादी क्रमांक १ ची नियुक्ती केली होती, त्यामुळे केवळ राज्य सरकारच त्याच्या विरोधात विभागीय चौकशी सुरू करण्यास सक्षम होते-त्यामुळे उच्च न्यायालयाने असे म्हटले आहे की, आयुक्तांनी जारी केलेला आणि के. डी. एम.

महामंडळाने मान्यता दिलेला निलंबन आदेश आणि के. डी. एम. महामंडळाच्या मंजुरीने आयुक्तांनी सुरू केलेली विभागीय चौकशी त्यांच्या अधिकारांच्या पलीकडे आहे-उत्तरवादी क्रमांक १ हा के. डी. एम. महामंडळाचा कर्मचारी असला तरी त्याला निलंबित केले जाऊ शकत नाही किंवा के. डी. एम. महामंडळाद्वारे त्याच्या विरोधात कोणतीही विभागीय कार्यवाही सुरू केली जाऊ शकत नाही, कारण त्याची निवड आणि नियुक्ती राज्य सरकारने केली होती.- आयोजितः उच्च न्यायालयाने उत्तरवादी क्रमांक १ विरुद्ध सुरू केलेले निलंबन आणि विभागीय कार्यवाही रद्द करण्यात चूक केली-एम. एम. सी. कायद्याच्या कलम ३९ अ च्या पार्श्वभूमीवर, आयुक्त किंवा महामंडळाला ए. एम. सी. विरुद्ध विभागीय चौकशी निलंबित करण्याचा किंवा सुरू करण्याचा अधिकार राहणार नाही, असा उच्च न्यायालयाचा निष्कर्ष, एम. एम. सी. कायद्याच्या कलम ५६ आणि कलम २ च्या उपकलम (९) च्या तरतुदींबद्दल अनभिज्ञ आहे-कलम २ चे उपकलम (९) . एम. एम. सी. कायद्याचे ३९ अ आणि ५६ हे एकमेकांच्या संदर्भात वाचावे लागतील आणि वेगळे करून वाचता येणार नाहीत- एखाद्या कर्मचाऱ्याने गंभीर गैरवर्तन केले असले तरी त्याला निष्क्रीय ठेवणे हा विधिमंडळाचा हेतू असू शकत नाही-राज्य सरकारने ए. एम. सी. चे पद निर्माण केले आणि त्याद्वारे योग्य व्यक्तीची नियुक्ती केली गेली आणि जरी त्या पदावर नियुक्त केलेली व्यक्ती महामंडळाची कर्मचारी झाली, तरी त्याच्याविरुद्ध विभागीय कारवाई सुरू करण्याची कायद्यात तरतूद नसेल, अशा स्थिती निर्माण करण्याचा विधिमंडळाचा हेतू असू शकत नाही-जर अशी व्याख्या मान्य केली तर हा मूर्खपणा होईल आणि पोकळी निर्माण होईल.कायद्याचा अर्थ अशा प्रकारे लावला पाहिजे की तो त्याची व्यवहार्यता टिकवून ठेवेल. एम. एम. सी. कायद्याच्या कलम २, च्या पोटकलम (९) आणि पोटकलम ३९ अ आणि ५६ च्या सुसंवादी निर्देशानुसार महानगरपालिकेच्या आयुक्तांना, सहाय्यक आयुक्तांपेक्षा वरिष्ठ दर्जाचा अधिकारी असलेल्या ए. एम. सी. विरुद्ध विभागीय कार्यवाही निलंबित करण्याचा किंवा सुरू करण्याचा अधिकार असेल-

तथापि, अशा अधिकाऱ्याच्या निलंबनाच्या बाबतीत, केवळ त्याच्या कारणांसह महानगरपालिकेला अहवाल देणे आवश्यक असेल आणि अशा निलंबनाच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत महानगरपालिकेने अशा निलंबनाची पुष्टी केली नाही, तर ते समाप्त होईल-इतर कोणत्याही व्याख्येमुळे विवेकशून्यता आणि विसंगती निर्माण होईल आणि त्यामुळे ते टाळावे लागेल-महाराष्ट्र नागरी सेवा (शिस्त आणि अपील) नियम, १९७९ -नियम ४ (१).

कायद्यांच्या नियमांचा अर्थ लावणे-"सुसंवादी रचना"- यावर चर्चा झाली.

अपीले मान्य करण्यात आली.

उच्च न्यायालयाने असे म्हटले आहे की न्यायालयाने असा अर्थ लावणे टाळले पाहिजे ज्यामुळे कायद्याच्या दोन कलमांमध्ये समोरासमोर संघर्ष होईल. जेव्हा कायद्याचा एक कलम विधिमंडळाचा हेतू समोर आणण्याच्या स्थितीत नसेल, तेव्हा विधिमंडळाचा हेतू साध्य करण्यासाठी कायद्याच्या इतर कलमांचा अवलंब करावा लागेल. कायद्याच्या काही भागांवर प्रभाव पाडला जाणे आवश्यक आहे. हे पाहण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे, जरी ते प्रथमदर्शनी विरोधाभासी वाटू शकतात. कायद्याच्या एका तरतुदीचा अर्थ कायद्यातील इतर तरतुदींच्या संदर्भात लावला पाहिजे, जेणेकरून संपूर्ण कायद्याची सुसंगत अंमलबजावणी करता येईल. एका विभागात किंवा दोन वेगवेगळ्या विभागांमध्ये कोणतीही विसंगती किंवा विरोधाभास टाळण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे. जर न्यायालयाकडे दोन अन्वयार्थांपैकी एक पर्याय असेल, ज्याचा संकुचित उद्देश कायद्याचा स्पष्ट उद्देश साध्य करण्यात अयशस्वी ठरेल, तर असा अर्थ लावणे टाळावे लागेल. न्यायालयाने असे अर्थ टाळले पाहिजे ज्यामुळे कायदे व्यर्थ ठरतील. ज्याचा योग्य परिणामकारक परिणाम होईल अशा व्यापक व्याख्येला प्राधान्य द्यावे लागेल. हे तत्त्व लागू करताना, हे स्पष्ट आहे की एम. एम. सी. कायद्याच्या 2

चे उपकलम (९) , कलम ३९ अ व ५६हे एकमेकांच्या संदर्भात वाचावे लागतील. ते वेगळे करून वाचता येत नाहीत. [परिच्छेद ३७ व ३८] [४७१-डी-जी]

2. जर उच्च न्यायालयाने दिलेला अर्थ स्वीकारला गेला, तर त्यामुळे एक हास्यास्पद आणि विसंगतीपूर्ण अशी स्थिती निर्माण होईल, ज्यामध्ये एकीकडे, उत्तरवादी क्रमांक १ याची के. डी. एम. महामंडळासाठी राज्य सरकार कडून निवड करण्यात आली आणि नियुक्ती केली, जरी तो के. डी. एम. महामंडळाचा कर्मचारी असला, आणि तो गंभीर गैरवर्तनात गुंतलेला आढळला असला तरीही के. डी. एम. महामंडळ त्याच्या विरोधात विभागीय कारवाई सुरू करण्याच्या स्थितीत नसेल. दुसरीकडे, उत्तरवादी क्रमांक १ हा राज्य सरकारचा कर्मचारी नसल्यामुळे, राज्य सरकारही त्याच्याविरुद्ध कोणतीही विभागीय कारवाई सुरू करण्याच्या स्थितीत नसेल. [परिच्छेद ४४] [४७३-जी-एच; ४७४-अ]

फिलिप्स इंडिया लिमिटेड विरुद्ध कामगार न्यायालय, मद्रास व इतर **(१९८५) ३ [एस. सी. सी.१०३ (१९८५) ३ एस. सी. आर. ४९१** ; सुल्ताना बेगम विरुद्ध प्रेमचंद जैन (१९९७) १ एस. सी. सी. ३७३ : [१९९६(ई) ९ पूरक. ई. एस. सी. आर. ७०७; जगदीश सिंग विरुद्ध लेफ्टनंट. राज्यपाल, दिल्ली इतर इतर **(१९९७) ४ एस. सी. सी.४३५: [१९९७] 2 एस. सी. आर. ९५३ ;** पृथक रक्षित आय आयुक्त विरुद्ध हिंदुस्तान बल्क कॅरियर्स **(२००३) ३ एस. सी. सी. ५७: [२००२] ५ पूरक. एस. सी. आर. ३८७;** महादेव प्रसाद बैस (मृत) विरुद्ध पृथक रक्षित आय अधिकारी , गोरखपूर प्रभाग, इतर दुसरा (१९९१) **४ एस. सी. सी. ५६० :(१९९१) १ पूरक. एस. सी. आर.९**के.पी वर विरुद्ध प्राप्तिकर अधिकारी, एर्नाकुलम इतर आणखी एक **(१९८१) ४ एस. सी. सी. १७३: [१९८२] १ एस. सी. आर. ६२९;** तामिळनाडू राज्य विरुद्ध कोडईकनाल मोटर युनियन (प्रायव्हेट) लिमिटेड **(१९८६) ३ एस. सी. सी. ९१: [१९८६] २ एस. सी. आर.९२७** इतर संजय रामदास पाटील विरुद्ध संजय इतर इतर **(२०२१) १० एस. सी. सी. ३०६ - यावर भर दिला आहे.**

अजय कुमार चौधरी विरुद्ध युनियन ऑफ इंडिया ,त्याच्या सचिवाद्वारेआणी इतर **(२०१५) ७ एस. सी. सी. २९१: [२०१५] २ एस. सी. आर. ४१५** आणि , तामिळनाडू राज्य , प्रतिनिधित्व सरकारचे सचिव (गृह) विरुद्ध प्रमोद कुमार, आय. पी. एस. आणि इतर **(२०१८) १७ एस. सी. सी. ६७७-संदर्भित**

<u>निर्णयविधी संदर्भ</u>

[२०१५] २ एस. सी. आर. ४१५	**परिच्छेद १३ संदर्भित**
[१९८५] ३ एस. सी. आर. ४९१	**परिच्छेद ३१ वर भर दिला आहे**
[१९९६] ९ पुरवणी एस. सी. आर. ७०७	**परिच्छेद ३३ वर भर दिला आहे**
[१९९७] 2 एस. सी. आर. ९५३	**परिच्छेद ३५ वर भर दिला आहे.**
[२००२] ५ पुरवणी एस. सी.आर. ३८७	**परिच्छेद ३६ वर भर दिला आहे**
[१९९१] १ पुरवणी एस.सी.आर. ९	**परिच्छेद ४० वर भर दिला आहे**
[१९८२] १ एस. सी. आर. ६२९	**परिच्छेद ४१ वर भर दिला आहे**
[१९८६] २ एस. सी. आर. ९२७	**परिच्छेद ४२ वर भर दिला आहे**
[२०२१] १०एस. सी. आर. ३०६	**परिच्छेद ४६ वर भर दिला आहे**
[२०१८] १७ एस. सी. आर. ६७७	**परिच्छेद ५० वर भर दिला आहे.**

दिवाणी अपील अधिकारक्षेत्र न्यायाधिकरणः दिवाणी अपील क्रमांक २६४३/२०२२

मुंबई उच्च न्यायालयाच्या २०२० च्या रिट याचिका (एस. टी.) No. ३५९९ दिनांक ०६.०४.२०२१ च्या निकाल आणि आदेशावरून.

सोबत

दिवाणी अपील क्रमांक २६४४/२०२२.

तुषार मेहता, एस. जी., पी. एस. पटवालिया, शेखर नाफडे, अनुपम लाल दास, वरिष्ठ अधिवक्ता, राहुल चिटनीस, सचिन पाटील, आदित्य ए. पांडे, जिओ जोसेफ, श्वेता शेपाल, हर्षिका वर्मा, सम्राट कृष्णराव शिंदे, कुणाल चिमा, अपूर्व शुक्ला, अनिरुद्ध सिंग, कृष्णू बरुआ, ऐश्वर्या दास, साबिर कच्छी,पक्षकारासाठी हजर असलेले अधिवक्ते

न्यायालयाचा न्यायनिर्णय न्यायमूर्ती बी.आर. गवई, यांनी दिला.

१. दोन्ह विशेष अनुमती याचिकांना अनुमती दिली जात आहे.

२. कल्याण डोंबिवली महानगरपालिका (यापुढे "KDM महानगरपालिका" म्हणून संदर्भित) आणि महाराष्ट्र राज्य यांनी प्रस्तूत अपिलाद्वारे मुंबई उच्च न्यायालयाच्या खंडन्यायपीठाने रिट अपील (स्टॅम्प) मध्ये दिनांक ६ एप्रिल २०२१ रोजी दिलेल्या न्यायनिर्णयाच्या अचूकतेला आव्हान दिले आहे ज्यामध्ये न्यायालयाने असे म्हटले आहे कि, उत्तरार्थी क्रमांक १-संजय गजानन घरत यांना निलंबित करण्यासाठी कल्याण डोंबिवली महानगरपालिका हे सक्षम प्राधिकरण नव्हते. आक्षेपित निर्णयाद्वारे, उच्च न्यायालयाने प्रतिवादी क्रमांक १ विरुद्ध सुरू केलेली विभागीय चौकशी देखील रद्द केली होती आणि कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेला त्यांना ताबडतोब कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेत अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त (यापुढे "AMC" म्हणून संदर्भित) या पदावर पुनर्स्थापित करण्याचे निर्देश दिले होते. .

३.वस्तुस्थितीबद्दल कोणताही वाद नाही. प्रतिवादी क्रमांक १ ची सुरुवातीला १९९५ मध्ये KDM महानगरपालिकेत सहाय्यक महानगरपालिका आयुक्त म्हणून नियुक्ती करण्यात आली होती. महाराष्ट्र महानगरपालिका कायदा, १९४९ (यापुढे 'एम. एम. सी. कायदा' म्हणून संदर्भित) च्या कलम ४५ अंतर्गत राज्य सरकारने १ फेब्रुवारी १९९७ रोजी या नियुक्तीला मंजुरी दिली होती. कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेच्या विभागीय पदोन्नती समितीला अशा पदोन्नतीसाठी उत्तरार्थी क्रमांक १ पात्र असल्याचे आढळून आल्यानंतर कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेने ९ मे २००३ रोजी उत्तरार्थी क्रमांक १ यांस कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेने उपायुक्त म्हणून पदोन्नती देण्याची शिफारस केली कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेच्या सर्वसाधारण सभेने १८ जुलै २००३ रोजी झालेल्या बैठकीत या शिफारशीला मान्यता दिली. त्यानंतर राज्य सरकारने २३ जुलै २००५

रोजीच्या अधिसूचनेद्वारे ९ मे २००३ पासून उत्तरार्थी क्रमांक १ यांस महानगरपालिका उपायुक्त म्हणून पदोन्नती देण्यास मान्यता दिली.

४. २५ सप्टेंबर २०११ पासून अंमलात आलेल्या महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ३२/२०११ नुसार एम. एम. सी. [MMC] कायद्यात विविध सुधारणा करण्यात आल्या. या दुरुस्तीद्वारे, कायद्यात कलम ३९ (अ) समाविष्ट केले गेले, ज्यामध्ये सहाय्यक महानगरपालिका आयुक्तांचे [AMC] एक किंवा अधिक पदे निर्माण करणे आणि अशा पदांवर योग्य व्यक्तींची नियुक्ती करण्याची तरतूद केली होती.

५. २०११ साली लागू झालेल्या दुरुस्तीच्या अनुषंगाने राज्य सरकारने ११ नोव्हेंबर २०११ रोजी एक शासन निर्णय (यापुढे 'जी. आर.' म्हणून संदर्भित) जारी केला. या शासन निर्णयाद्वारे, कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेसाठी अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त हे पद निर्माण करण्यात आले. परिणामी, अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त या पदासाठी योग्य व्यक्तीची नियुक्ती करण्यासाठीच्या कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेच्या आयुक्तांच्या प्रस्तावावर विचार करणाऱ्या निवड समितीने ५ मे २०१५ रोजी झालेल्या बैठकीत, उत्तरार्थी क्रमांक १ यांस उक्त पदासाठी योग्य असल्याचे ठरवले आणि त्यानुसार, कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेच्या अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त या पदावर नियुक्तीसाठी त्यांच्या नावाची शिफारस निवड समिती, महाराष्ट्र राज्य यांच्याकडे केली. २ जून २०१५ रोजी महाराष्ट्र शासनाने कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेचे अतिरिक्त महापालिका आयुक्त म्हणून उत्तरार्थी क्रमांक १ ची नियुक्ती केली.त्यांच्या नियुक्तीनुसार, उत्तरार्थी क्रमांक १ त्याच महिन्यात कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेचे अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त म्हणून सेवेत रुजू झाले.

६. १४ जून २०१८ रोजी, भ्रष्टाचार प्रतिबंधक कायदा, १९८८ च्या कलम १३ (२) सह कलम ७,८,१३ (१) (घ) अंतर्गत दंडनीय गुन्ह्यांसाठी उत्तरार्थी क्रमांक १ च्या विरोधात प्रथम खबरी अहवाल

क्रमांक ३४/२०१८ दाखल करण्यात आली. उत्तरार्थी क्रमांक १ ला त्याच दिवशी अटक करण्यात आली आणि तो १७ जून २०१८ पर्यंत कोठडीत राहिला, आणि त्याच दिवशी त्याला जामिनावर सोडण्यात आले.

७. कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेच्या आयुक्तांनी कथितपणे, एम.एम.सी. (MMC) कायद्याच्या कलम ५६(१)(ब) आणि महाराष्ट्र नागरी सेवा (शिस्त आणि अपील) (यापुढे "MCS नियम" म्हणून संदर्भित) नियम, १९७९ मधील नियम ४(१) मधील अधिकारांचा वापर करून, १८ जून २०१८ रोजी, उत्तरार्थी क्रमांक १ यांना सेवेतून निलंबित करण्याचा आदेश जारी केला. कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेच्या सर्वसाधारण सभेने ७ जुलै २०१८ रोजी झालेल्या बैठकीत उत्तरार्थी क्रमांक १ च्या निलंबनास मान्यता दिली. २० जून २०१९ रोजी, कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेच्या सर्वसाधारण सभेने उत्तरार्थी क्रमांक १ विरुद्ध विभागीय चौकशी करण्यासही मंजुरी दिली. त्यानुसार, कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेच्या आयुक्तांनी ७ ऑगस्ट २०१९ रोजी उत्तरार्थी क्रमांक १ ला त्याच्या विरुद्ध विभागीय चौकशी करण्यासंदर्भात नोटीस जारी केली आणि त्याला कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेने नियुक्त केलेल्या चौकशी अधिकाऱ्यासमोर हजर राहण्यास सांगितले. उत्तरार्थी क्रमांक १ ने १६ ऑगस्ट २०१९ रोजी कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेच्या आयुक्तांना उद्देशून लिहिलेल्या पत्राद्वारे, अधिकारक्षेत्राच्या आधारावर उक्त विभागीय चौकशीला आक्षेप घेतला.

८. पुन्हा, कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेने ५ डिसेंबर २०१९ रोजीच्या नोटीशीद्वारे उत्तरार्थी क्रमांक १ यांस २६ डिसेंबर २०१९ रोजी होणाऱ्या प्राथमिक चौकशीसाठी हजर राहण्यास सांगितले. तथापि, उत्तरार्थी क्रमांक १ ने विभागीय चौकशीस हजर न राहण्याचा निर्णय घेतला आणि २१ फेब्रुवारी २०२० रोजी मुंबई उच्च न्यायालयात रिट याचिका (स्टॅम्प) क्रमांक ३५८९९/२०२० दाखल केली. या रिट याचिकेत त्यांनी पुढील दिलाशांची मागणी केली आहेः

“अ) माननीय न्यायालयास परमादेश याचिका किंवा परमादेशाच्या स्वरूपातील इतर कोणतीही योग्य याचिका किंवा इतर कोणतेही योग्य निर्देश किंवा आदेश जारी करण्यास प्रार्थना करण्यात येत आहे ज्याद्वारे प्रतिवादी क्र. १, महानगर पालिका आणि आयुक्त यांना खालील बाबी त्वरित मागे घ्याव्यात आणि/ किंवा रद्द कराव्यात:-

I) निशाणी -U वरील १८ जून, २०१८ रोजीचा आक्षेपित निलंबन आदेश.

II) निशाणी- V वरील ७ जुलै २०१८ रोजीचा सर्वसाधारण सभेचा आक्षेपित ठराव.

III) निशाणी - Y वरील २० जून २०१९ रोजीचा सर्वसाधारण सभेचा आक्षेपित ठराव क्रमांक ६.

IV) निशाणी- Z वरील ७ ऑगस्ट २०१९ रोजीचा विभागीय चौकशीच्या आक्षेपित सूचना.

ब) माननीय न्यायालयास उत्प्रेषण लेख याचिका किंवा उत्प्रेषण लेखाच्या स्वरूपातील इतर कोणतीही योग्य याचिका जारी करण्याची विनंती करण्यात आली आहे किंवा त्याद्वारे खालील बाबी रद्दबातल आणि/किंवा बाजूला ठेवणारे कोणतेही अन्य योग्य निर्देश किंवा आदेश करण्यात यावेत -

I) निशाणी - U वरील १८ जून, २०१८ रोजी नगरपालिका आयुक्तांनी पारित केलेला उत्तरार्थी क्रमांक १ चा आक्षेपित निलंबन आदेश.

II) निशाणी- V वरील उत्तरार्थी क्रमांक १ साठीचा सर्वसाधारण सभेचा दिनांक ७ जुलै २०१८रोजीचा आक्षेपित आदेश.

III) निशाणी- Y वरील उत्तरार्थी क्रमांक १ साठीचा सर्वसाधारण सभेचा दिनांक २० जुलै २०१८रोजीचा आक्षेपित आदेश क्रमांक -६ आणि

IV) या याचिकेकरिता निशाणी क्रमांक- Z वरील उत्तरार्थी क्रमांक १ साठी ७ ऑगस्ट २०१९ रोजीच्या आयुक्तांनी जारी केलेली १९३ विभागीय चौकशीची आक्षेपित नोटीस.

क) माननीय न्यायालयास परमादेश याचिका किंवा परमादेशाच्या स्वरूपातील इतर कोणतीही योग्य याचिका किंवा इतर कोणतेही योग्य निर्देश किंवा आदेश जारी करण्यास विनंती करण्यात येत आहे ज्याद्वारे उत्तरार्थी क्र. १, महानगर पालिका आणि आयुक्त यांनी याचिकाकर्त्यास, उत्तरार्थी क्रमांक १ महानगरपालिकेत अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त या पदावर त्वरित पुन्हा नियुक्त करण्यात यावे ; "

९. ६ एप्रिल २०२१ रोजीच्या आक्षेपित निकालानुसार, (अ) ते (क) या प्रार्थनांच्या संदर्भान्वये प्रतिवादी क्रमांक १ ने दाखल केलेल्या रिट याचिकेला परवानगी देण्यात येत आहे, ज्या येथे वर पुनःउल्लेखित केल्या आहेत. त्यामुळे व्यथित होऊन कल्याण डोंबिवली महानगरपालिका आणि महाराष्ट्र राज्य या दोघांनीही या न्यायालयात धाव घेतली आहे.

१०. कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेच्या वतीने हजर असलेले विद्वान वरिष्ठ वकील पी. एस. पटवालिया, राज्याच्या वतीने हजर असलेले विद्वान वकील राहुल चिटनीस आणि उत्तरार्थी क्रमांक १ च्या वतीने हजर असलेले विद्वान वरिष्ठ वकील अनुपम लाल दास यांचे म्हणणे आम्ही ऐकले आहे.

११. श्री पटवालिया यांनी असे निवेदन केले की, उत्तरार्थी क्रमांक १ हा राज्य सरकारचा कर्मचारी होता आणि त्यामुळे त्याला निलंबित करण्याचा अधिकार फक्त राज्य सरकारलाच आहे असे म्हणून उच्च न्यायालय चुकलेले आहे. त्यांनी असे निवेदन केले की, महाराष्ट्र महानगरपालिका कायद्याच्या कलम ३९ (क) अंतर्गत, राज्य सरकार हे पद निर्माण करण्यासाठी आणि त्या पदावर योग्य व्यक्तीची नियुक्ती करण्यासाठी सक्षम प्राधिकरण असले तरी, असे पद विशेषतः कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेसाठी तयार करण्यात आले होते आणि एकदा राज्य सरकारने त्या पदावर योग्य व्यक्तीची नियुक्ती केली की, ते कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेचे कर्मचारी होतील. त्यांनी सादर केले की, महाराष्ट्र महानगरपालिका कायद्याच्या कलम ५६ च्या तरतुदींनुसार, केवळ कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकाच अशा कर्मचाऱ्याला उक्त तरतुदीनुसार उपलब्ध असलेल्या कारणांच्या आधारे निलंबित करण्यास आणि विभागीय कार्यवाही सुरू करण्यास सक्षम आहे. त्यांनी असे निवेदन केले की, उच्च न्यायालय हे या पैलूचा विचार न करता महाराष्ट्र सर्वसाधारण वाक्खंड अधिनियम, १९०४ (यापुढे 'जी. सी. कायदा' म्हणून संदर्भित) च्या कलम १६ चा संदर्भ देऊन चुकलेले आहे. त्यांनी असे निवेदन केले की, जेव्हा महाराष्ट्र महानगरपालिका

कायद्यात अशी विशिष्ट तरतूद आहे की जी आयुक्तांना एखाद्या कर्मचाऱ्याला निलंबित करण्याचा आणि त्याच्याविरुद्ध विभागीय कारवाई सुरू करण्याचा अधिकार देते, तेव्हा जी. सी. कायद्याचा अवलंब करण्याची आवश्यकता नसते. त्यांनी असे सादर केले की उत्तरार्थी क्रमांक १ ला अटक करण्यात आली होती आणि त्याला ४८ तासांपेक्षा जास्त कालावधीसाठी कोठडीत ठेवण्यात आले होते, म्हणून महाराष्ट्र नागरी सेवा अधिनियमाच्या नियम ४ च्या उप-नियम (२) नुसार, त्याचे निलंबन मान्य केले गेले होते. विद्वान तो वरिष्ठ वकिलांनी असे निवेदन केले की, आक्षेपित निकालाचा परिणाम असा होतो की, उत्तरार्थी क्रमांक १, जो भ्रष्टाचाराच्या प्रकरणात रंगेहाथ पकडला गेला आहे, तो निर्दोष सोडला जाईल.

१२. कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेने उपस्थित केलेल्या युक्तिवादांना राज्य सरकारनेही पाठिंबा दिला आहे.असे निवेदन केले गेले आहे की हे पद राज्य सरकारने कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेसाठी तयार केले असले तरीही आणि उत्तरार्थी क्रमांक १ ची निवड आणि नियुक्ती राज्य सरकारने दिनांक ६ जानेवारी २०१५ च्या शासन आदेशामध्ये विहित केलेल्या प्रक्रियेनुसार केली होती त्यामुळे कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेला महाराष्ट्र महानगरपालिका कायद्याच्या कलम ५६ अंतर्गत त्याला निलंबित करण्याचा अधिकार होता.

१३. उलटपक्षी, उत्तरवादी क्रमांक १ ची बाजू मांडणारे विद्वान ज्येष्ठ अधिवक्ता अनुपम लाल दास, असे सादर करतात की, उत्तरवादी क्रमांक १ ची नियुक्ती राज्य सरकारने महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ३९ अ अंतर्गत केली होती आणि अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त चे पद हे महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ३६ अंतर्गत नियुक्त केलेल्या आयुक्ताच्या पदाशी समान आहे. त्यांनी असे सादर केले की, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ३९ अ (२) अंतर्गत, महानगरपालिका अतिरिक्त आयुक्त म्हणून नियुक्त केलेली व्यक्ती, त्याच दायित्वांच्या, निर्बंधांच्या आणि सेवेच्या अटी व शर्तींच्या अधीन

आहे, ज्या महानगरपालिका आयुक्तांना महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या तरतुदींनुसार अधीन केले जाते. त्यांनी पुढे असे सादर केले की, महानगरपालिका आयुक्त आणि अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त ही पदे महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या दुसऱ्या प्रकरणात आढळतात, तर कलम ५६ महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या चौथ्या प्रकरणात आढळते. त्यांनी सादर केले की, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या चौथ्या प्रकरणातील इतर विविध कलमांमध्ये अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त आणि आयुक्तांव्यतिरिक्त विविध नगरपालिका अधिकारी आणि सेवकांच्या नियुक्तीची तरतूद आहे आणि म्हणूनच, 'सक्षम अधिकारी' या शब्दाचा अर्थ केवळ असे अधिकारी असा लावला पाहिजे, जे महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या चौथ्या प्रकरणामध्ये आढळणाऱ्या पदांवर नियुक्त होण्यास सक्षम होते. त्यांनी असे सादर केले की, कोणत्याही परिस्थितीत, अजय कुमार चौधरी विरुद्ध भारत सरकार या खटल्यातील त्याच्या सचिव आणि अन्य [१] **[१ (२०१५) ७ एस एस सी २९१]** च्या माध्यमातून या न्यायालयाचा निकाल लक्षात घेता, उत्तरवादी क्रमांक १ चे निलंबन कायम ठेवणे आवश्यक नाही. आरोपपत्रही ९० दिवसांच्या आत सादर केले गेले नाही आणि त्यामुळे आक्षेपित न्यायनिर्णयात हस्तक्षेप करण्याचे कोणतेही कारण नाही.

१४. उच्च न्यायालयाने आक्षेपित न्यायनिर्णयात असे म्हटले आहे की, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ३६ च्या तरतुदींनुसार राज्य सरकारने उत्तरवादी क्रमांक १ ची नियुक्ती केली होती, त्यामुळे केवळ राज्य सरकारच त्याच्या विरोधात विभागीय चौकशी सुरू करण्यास आणि निलंबित करण्यास सक्षम होते. त्यामुळे, आयुक्तांनी जारी केलेला आणि कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेने (के. डी. एम.) मंजूर केलेला निलंबन आदेश आणि कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेच्या (के. डी. एम.) मान्यतेने आयुक्तांनी सुरू केलेली विभागीय चौकशी

त्यांच्या अधिकारांच्या बाहेर असल्याचे मत मांडण्यात आले. आपल्याला या निष्कर्षांची सत्यता तपासावी लागेल.

१५.महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ३९ अ मध्ये असे म्हटले आहेः

"३९ -अ महानगरपालिका अतिरिक्त आयुक्ताची नेमणूक :-

(१) राज्य शासनास, महानगरपालिकेत महानगरपालिका अतिरिक्त आयुक्ताची एक किंवा अनेक पदे निर्माण करता येतील आणि अशा पदांवर योग्य त्या व्यक्तींची नेमणूक करता येईल, जो, आयुक्ताच्या नियंत्रणाच्या अधिनतेने, आयुक्ताच्या सर्व किंवा कोणत्याही अधिकारांचा वापर करील आणि त्याची सर्व किंवा कोणतीही कर्तव्ये व कार्ये पार पाडील.

(२) महानगरपालिका अतिरिक्त आयुक्त म्हणून अशा प्रकारे नियुक्त केलेली प्रत्येक व्यक्ती, या अधिनियमाच्या तरतुदींनुसार, आयुक्त ज्या दायित्वांच्या, निर्बंधांच्या आणि सेवेच्या अटी व शर्तींच्या अधीन असेल त्याच दायित्वांच्या, निर्बंधांच्या आणि सेवेच्या अटी व शर्तींच्या अधीन राहील.

१६. महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ३९ अ चे पोट -कलम (१) चे अवलोकन केल्यास असे दिसून येईल की राज्य सरकारला अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त (ए. एम. सी.) ची एक किंवा अधिक पदे तयार करण्याचा अधिकार आहे. तथापि, असे पद विशिष्ट महानगरपालिकेमध्ये तयार केले जाते. अशा पदांवर योग्य व्यक्तींची नियुक्ती करण्याचा अधिकारही राज्य सरकारला आहे. हे आणखी स्पष्ट आहे की अशा प्रकारे नियुक्त केलेल्या अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त जरी सर्व किंवा कोणत्याही अधिकारांचा वापर करतील आणि आयुक्तांची सर्व किंवा कोणतीही कर्तव्ये आणि कार्ये पार पाडतील, तरी ते आयुक्तांच्या नियंत्रणाखाली असतील

१७. हे वादातीत नाही की, कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेसाठी दिनांक ६ जानेवारी २०१५ च्या शासन निर्णयाद्वारे, ज्याला वर्ग 'ड' वरून 'क' वर्गात पदोन्नती देण्यात आली होती,

त्यामध्ये अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्तचे एक नवीन पद निर्माण करण्यात आले. हे वादातीत नाही की कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेमध्ये अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्तचे एक पद आधीच अस्तित्वात होते. उक्त शासन निर्णयाचे अवलोकन केले असता असे दिसून येईल की, नव्याने तयार करण्यात आलेले अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्तचे एक पद कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेत राज्य संवर्गातील अधिकाऱ्यांकडून भरले जाणार होते. त्यात पुढे असे दिसून येईल की, अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्ताचीदुसरी जागा निवडीद्वारे संबंधित महानगरपालिकेत काम करणाऱ्या अधिकाऱ्यांकडून भरली जाणार होती. त्यात पुढे स्पष्ट करण्यात आले आहे की, जर या पदाच्या निवडीसाठी योग्य व्यक्ती उपलब्ध नसेल तर ती राज्य सरकारी संवर्गातील अधिकाऱ्यांकडून भरली जाईल.

१८.अभिलेखांच्या अवलोकनावरून असे दिसून येते की, राज्य सरकारने कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेच्या आयुक्तांकडून योग्य उमेदवारांची नावे मागितली होती. आयुक्तांनी दिनांक ४ एप्रिल २०१५ रोजी केलेल्या पत्राद्वारे तीन नावे प्रस्तावित केली. या नावांवर खालील अधिकाऱ्यांचा समावेश असलेल्या समितीने विचार केला होता:

(i) आयुक्त/संचालक, महानगरपालिका प्रशासन संचालनालय;

(ii) अतिरिक्त आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका;

(iii) आयुक्त, कल्याण डोंबिवली महानगरपालिका ;

(iv) उपसचिव, महाराष्ट्र सरकार; आणि

(v) अवर सचिव, महाराष्ट्र सरकार.

१९. या बैठकीच्या इतिवृत्तांचे अवलोकन केल्यास असे दिसून येईल की, कल्याण डोंबिवली महानगरपालिका आयुक्तांनी उत्तरवादी क्रमांक १ सह कोणीही उमेदवार अतिरिक्त

महानगरपालिका आयुक्तच्या पदासाठी पात्र नसल्याचे सांगितले, तरी, समितीने ५ मे २०१५, रोजी झालेल्या बैठकीत तीन उमेदवारांच्या गोपनीय अहवालांवर विचार केल्यानंतर, कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेच्या अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्तच्या पदावर नियुक्तीसाठी उत्तरवादी क्रमांक १ ची शिफारस करण्याचा निर्णय घेतला. या शिफारशीला राज्य सरकारने मान्यता दिली आणि त्यानुसार, दिनांक २ जून २०१५ रोजी शासन निर्णयाद्वारे उत्तरवादी क्रमांक १ ची कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेची. अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त म्हणून नियुक्ती करण्यात आली. उत्तरवादी क्रमांक १ ची विशेषतः कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेची अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त म्हणून नियुक्ती करण्यात आली होती, हे उक्त शासन निर्णयाने स्पष्टपणे उघड केले. अशा प्रकारे अभिलेखावरून हे स्पष्टपणे दिसून येते की जरी उत्तरवादी क्रमांक १ ची निवड आणि नियुक्ती राज्य सरकारने केली असली तरी त्यांची नियुक्ती विशेषतः कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेसाठी होती.

२०. त्यामुळे, हा प्रश्न आपल्याला विचारात घ्यावा लागेल की, उत्तरवादी क्रमांक १ हा कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेचा कर्मचारी असला तरी, त्याची निवड आणि नियुक्ती राज्य सरकारने केली असल्याने, कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेकडून त्याला निलंबित केले जाऊ शकत नाही किंवा त्याच्याविरुद्ध कोणतीही विभागीय कार्यवाही सुरू केली जाऊ शकत नाही का?

२१. प्रतिस्पर्धी निवेदनाचा विचार करण्यासाठी, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या काही तरतुदींचा संदर्भ घेणे योग्य ठरेल. आम्ही यापूर्वीच महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाचे कलम ३९ अ ची पुनरुत्पत्ती केली आहे. विचार करावयास आवश्यक असलेल्या इतर दोन तरतुदी म्हणजे कलम २ चे उप-कलम (९) आणि महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाचे कलम ५६, ज्यात असे म्हटले आहे.

"२. व्याख्या :-

(९) "आयुक्त" म्हणजे, कलम ३६ अन्वये नियुक्त केलेला शहराचा महानगरपालिका आयुक्त व त्यामध्ये कलम ३९ अन्वये नियुक्त केलेला कार्यवाहक (हंगामी) आयुक्त आयुक्ताचा समावेश होतो ;

५६. नगरपालिका अधिकारी व कर्मचारी यांच्यावर शास्ती लादणे.

(१) एखादा नगरपालिका अधिकारी किंवा कर्मचारी विभागीय नियमांचा किंवा शिस्तीचा भंग केल्याबद्दल किंवा निष्काळजीपणा किंवा कर्तव्यात हयगय केल्याबद्दल किंवा अन्य गैरवर्तणुकीबद्दल दोषी किंवा तो अक्षम आहे याबाबत सक्षम प्राधिकाऱ्याची खात्री झाल्यास , त्यास , या अधिनियमाच्या तरतुदींच्या अधीन अशा अधिकाऱ्यावर किंवा कर्मचाऱ्यावर पोट -कलम (२) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या शास्तींपैकी कोणतीही शास्ती लादता येईल :

परंतु -

(अ) सहायक आयुक्त या पदाशी समतुल्य असलेल्या किंवा त्यापेक्षा उच्च दर्जाच्या पदावर आहे, अशा कोणत्याही नगरपालिका अधिकाऱ्यास किंवा कर्मचाऱ्यास महानगरपालिकेच्या पूर्वसमंतीवाचून आयुक्ताकडून बडतर्फ केले जाणार नाही ;

[(ब) आयुक्त, प्रतिनियुक्तीवरील शासकीय अधिकारी असलेला परिवहन व्यवस्थापक वगळून, महानगरपालिकेने किंवा अन्य कोणत्याही सक्षम प्राधिकरणाने नियुक्त केलेल्या इतर कोणत्याही अधिकाऱ्यास किंवा कर्मचाऱ्यास महानगरपालिकेचा आदेश होईतोपर्यंत निलंबित करू शकेल व अशा प्रकारे निलंबित करण्यात आलेला अधिकारी हा परिवहन व्यवस्थापक किंवा कलम ४५ अन्वये नियुक्त करण्यात आलेला अधिकारी असेल तर असे निलंबन व त्यासंबंधीची कारणे आयुक्ताने ताबडतोब महानगरपालिकेस कळविली पाहिजेत व महानगरपालिकेने अशा निलंबनाच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या मुदतीत असे निलंबन कायम केले नाही तर ते निलंबन संपुष्टात येईल :

परंतु अशा अधिकारी किंवा कर्मचारी यांच्यावर असलेल्या आरोपांची चौकशी होईतोपर्यंत त्या अधिकाऱ्याचे किंवा कर्मचाऱ्याचे निलंबन हे शास्ती असल्याचे समजण्यात येणार नाही.]

२२. अशा प्रकारे असे दिसून येते की महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ३९ अ अंतर्गत, जरी अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त सर्व किंवा कोणत्याही अधिकारांचा वापर

करेल आणि आयुक्तांची सर्व किंवा कोणतीही कर्तव्ये आणि कार्ये पार पाडत असेल, तरी ते आयुक्तांच्या नियंत्रणाच्या अधीन असेल. यात काही शंका नाही की अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त हे, महानगरपालिका आयुक्त ज्या दायित्वांच्या, निर्बंधांच्या आणि सेवेच्या अटी व शर्तींच्या अधीन असेल त्याच जबाबदाऱ्यांच्या अधीन असेल. तथापि, विधिमंडळाचा हेतू स्पष्ट आहे कीअतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्तांद्वारे वापरण्यात येणारे अधिकार आयुक्तांच्या नियंत्रणाच्या अधीन असतील.

२३. महाराष्ट्र महानगरपालिका कायद्याच्या कलम २ च्या उपकलम (९) मधूनही विधिमंडळाचा हेतू एकत्रीत केला जाईल. 'आयुक्त' च्या व्याख्येत, महाराष्ट्र महानगरपालिका कायद्याच्या कलम ३९ अंतर्गत नियुक्त केलेल्या कार्यवाहक आयुक्ताचा समावेश करण्यात आला असला तरी, महाराष्ट्र महानगरपालिका कायद्याच्या कलम ३९ अ अंतर्गत नियुक्त केलेल्या महाराष्ट्र महानगरपालिका कायद्याच्या चा समावेश करण्यात आलेला नाही, हे दिसून येते. त्यामुळे अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्तांचे पद हे आयुक्तांच्या पदाशी समान आहे, असा प्रतिवादी क्रमांक १ चा युक्तिवाद आम्ही मान्य करू शकत नाही. विधिमंडळाचा हेतू स्पष्ट आहे की जरी अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त सर्व किंवा कोणत्याही अधिकारांचा वापर करत असेल आणि आयुक्तांची सर्व वा कोणतीही कर्तव्ये आणि कार्ये पार पाडत असेल, तरी तो आयुक्तांच्या नियंत्रणाखाली असेल आणि त्याच्या अधीन असेल.

२४. महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ५६ च्या उपकलम (१) अन्वये,महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ५६ च्या उपकलम (२) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या दंडांपैकी कोणताही दंड एखाद्या नगरपालिका अधिकाऱ्याला किंवा सेवकाला, अशा अधिकाऱ्याला विभागीय नियम किंवा शिस्त मोडल्याबद्दल किंवा निष्काळजीपणा, कर्तव्याकडे दुर्लक्ष किंवा इतर गैरवर्तनाबद्दल दोषी असल्याचे समाधान झाल्यास किंवा तो अक्षम आहे असे जर

वाटत असेल, तर त्या अधिनियमाच्या तरतुदींच्या अधीन राहून सक्षम प्राधिकरणाला,महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ५६ च्या उपकलम (२) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या दंडांपैकी कोणताही दंड ठोठावण्याचा अधिकार आहे. तथापि, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ५६ च्या उपकलम (१) च्या परंतुकातील कलम (अ) मध्ये अशी तरतूद आहे की सहाय्यक आयुक्त पदाच्या समतुल्य किंवा त्यापेक्षा मोठे पद धारण केलेला कोणताही नगरपालिका अधिकारी किंवा कर्मचारी, महामंडळाच्या पूर्वपरवानगीशिवाय आयुक्तांद्वारे बरखास्त केला जाणार नाही. 'सहाय्यक आयुक्त पदाच्या समतुल्य किंवा पदापेक्षा उच्च' आहेत अशी शब्द रचना करण्यात आली आहे. हे देखील लक्षात घेण्यासारखे असेल की महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ५६ मध्येही त्याच दुरुस्ती कायद्याने म्हणजेच २०११ च्या महाराष्ट्र कायदा क्रमांक ३२ द्वारे सुधारणा करण्यात आली आहे, ज्याद्वारे कायद्यात कलम 39 अ आणले गेले होते. यापूर्वी, कलम ५६ च्या उपकलम (१) च्या कलम (अ) मध्ये वापरलेले शब्द "ज्यांचे मासिक वेतन, भत्ते वगळता, एक हजार रुपयांपेक्षा जास्त आहे" असे होते. या शब्दांच्या जागी 'सहाय्यक आयुक्त पदाच्या समतुल्य किंवा त्यापेक्षा उच्च पद धारण करणे' हे शब्द वापरले गेले.अशा प्रकारे असे दिसून येते की महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ५६ च्या उपकलम (२) मध्ये निर्दिष्ट केल्यानुसार नगरपालिका अधिकारी किंवा नोकरावर दंड लादण्याचा अधिकार सक्षम प्राधिकरणाला असला तरी सहाय्यक आयुक्त पदाच्या समतुल्य किंवा त्यापेक्षा उच्च दर्जाच्या अधिकाऱ्याच्या बाबतीत, बडतर्फ करण्याच्या अधिकाराचा वापर "आयुक्त" केवळ महामंडळाच्या पूर्वीच्या मान्यतेनंतरच करू शकतो.

२५. पुढे असे दिसून येते की महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ५६ च्या उप-कलम (१) च्या परंतुकातील कलम (ब) आयुक्तांना, परिवहन व्यवस्थापक प्रतिनियुक्तीवर असलेला सरकारी अधिकारी असल्याखेरीज, महामंडळाने किंवा इतर कोणत्याही सक्षम

प्राधिकरणाने नियुक्त केलेल्या कोणत्याही अधिकाऱ्याला किंवा सेवकाला, महामंडळाचा आदेश प्रलंबित असताना निलंबित करण्यास सक्षम करते. त्यात पुढे अशी तरतूद आहे की जेव्हा निलंबन केलेला अधिकारी परिवहन व्यवस्थापक किंवा महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ४५ अंतर्गत नियुक्त केलेला अधिकारी असेल, तेव्हा अशा निलंबनाची कारणे आयुक्तांकडून तातडीने महामंडळाला कळवली जातील. त्यात पुढे अशी तरतूद आहे की अशा निलंबनाच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत महामंडळाने पुष्टी केली नाही तर असे निलंबन संपुष्टात येईल.

२६. अशा प्रकारे हे स्पष्ट आहे की, परिवहन व्यवस्थापक प्रतिनियुक्तीवर असलेला सरकारी अधिकारी किंवा महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ४५ अंतर्गत नियुक्त केलेला कोणताही अधिकारी असल्यास, महामंडळाने किंवा इतर कोणत्याही सक्षम प्राधिकरणाने नियुक्त केलेला कोणताही अधिकारी किंवा कर्मचारी निलंबित करण्याचा अधिकार आयुक्तांना आहे, परंतु आयुक्तांनी अशा निलंबनाचा अहवाल त्याच्या कारणांसह महामंडळाला देणे आवश्यक आहे. त्यात पुढे अशी तरतूद आहे की अशा निलंबनाच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत महामंडळाने पुष्टी केली नाही तर असे निलंबन संपुष्टात येईल.

२७. महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या उपरोक्त तरतुदींचे एकत्रित वाचन केल्यास असे दिसून येईल की जरी सक्षम अधिकारी नगरपालिका अधिकारी किंवा नोकरावर कोणताही दंड लादू शकतो, तरी सहाय्यक आयुक्त पदाच्या समतुल्य किंवा त्यापेक्षा जास्त पद धारण केलेला कोणताही नगरपालिका अधिकारी किंवा कर्मचारी, महामंडळाच्या पूर्वपरवानगीशिवाय आयुक्तांकडून बरखास्त केला जाणार नाही.

28. हे दिसून येते की विधिमंडळाने नगरपालिका अधिकारी आणि सेवकांचे दोन वर्ग तयार केले आहेत. सहाय्यक आयुक्त पदाच्या समतुल्य किंवा त्याहून उच्च पद धारण

करणाऱ्यांव्यतिरिक्त एक वर्ग नगरपालिका अधिकारी आणि कर्मचाऱ्यांचा असतो. या श्रेणीत, सक्षम अधिकारी महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या तरतुदींनुसार दंड आकारू शकतात. पालिकेच्या अधिकाऱ्यांचा दुसरा वर्ग सहाय्यक आयुक्त पदाच्या समतुल्य किंवा त्यापेक्षा जास्त पद धारण करणाऱ्या व्यक्तींचा असतो. अशा वर्गातील अधिकाऱ्यांना केवळ आयुक्तच बरखास्त करू शकतात आणि तेही महामंडळाच्या पूर्वीच्या मान्यतेनंतर.

२९. वर चर्चा केल्याप्रमाणे, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ५६ च्या उपकलम (१) च्या परंतुकातील कलम (अ) मध्ये एकाच वेळी दुरुस्ती करण्यात आली आहे, ज्याने कलम ३९ अ कायद्यात आणले आहे. त्यामुळे, 'सहाय्यक आयुक्त पदाच्या समतुल्य किंवा त्यापेक्षा उच्च पद' या शब्दाचा अर्थ संकुचित दिशाभूल असा लावला जाऊ शकत नाही, असे आमचे मत आहे. त्यामुळे आमचे असे मत आहे कीमहाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ५६ च्या उपकलम (१) च्या कलम (अ) मध्ये ए. एम. सी. चे पद देखील समाविष्ट असेल. अशा प्रकारे, अतिरिक्त महानगरपालिका आयुक्त पदाच्या संदर्भात आयुक्त हे 'सक्षम अधिकारी' असतील. त्याचप्रमाणे, परिवहन व्यवस्थापक प्रतिनियुक्तीवर असलेला सरकारी अधिकारी किंवा महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ४५ अंतर्गत नियुक्त केलेले अधिकारी वगळता कोणत्याही अधिकाऱ्याला किंवा सेवकाला निलंबित करण्याचे आयुक्तांचे अधिकार कोणत्याही निर्बंधांशिवाय असले तरी, जेव्हा असे निलंबन परिवहन व्यवस्थापक किंवा महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ४५ अंतर्गत नियुक्त केलेल्या अधिकाऱ्याच्या संदर्भात असते, तेव्हा आयुक्तांना त्यांना निलंबित करण्याचा अधिकार असला तरी, अशा निलंबनाची माहिती त्याच्या कारणांसह महामंडळाला द्यावी लागते. अशा निलंबनाच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत महामंडळाने पुष्टी केली नाही तर असे निलंबन संपुष्टात येईल.

३०. प्रतिस्पर्धी युक्तिवादांचे कौतुक करण्यासाठी, या न्यायालयाच्या काही उदाहरणांकडून विशिष्ट मार्गदर्शन घेणे योग्य ठरेल.

३१. फिलिप्स इंडिया लिमिटेड विरुद्ध कामगार न्यायालय, मद्रास आणि इतर (२ (१९८५) ३ एससीसी १०३) या प्रकरणात, या न्यायालयाला तामिळनाडू दुकाने आणि आस्थापना कायदा, १९४७ च्या कलम ३१ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे (अतिकालिक) वेतनाचा दर ठरवण्याची संधी होती. या न्यायालयाला असे आढळून आले की, उक्त कायद्याच्या कलम ३१ मध्ये नमूद केल्यानुसार अतिरिक्त वेळेच्या वेतनाचा किमान दर शोधण्यासाठी, त्याचा अर्थ उक्त कायद्याच्या कलम ३१ च्या तरतुदीसह वाचन केलेल्या कलम १४ (१) मध्ये असलेल्या तरतुदींच्या प्रकाशात लावला जाईल. या निष्कर्षावर येऊन, या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवलेः

> "१५. कायद्याचे संपूर्ण वाचन करणे आवश्यक आहे यापेक्षा वैधानिक संरचनेचा कोणताही सिद्धांत अधिक दृढपणे स्थापित झालेला नाही. हा संरचनेचा एक सामान्य नियम आहे जो सर्व कायद्यांना लागू होतो ज्याला कन्स्ट्रक्शन एक्स व्हिसरिबस एक्टस म्हणून संबोधले जाते. वैधानिक संरचनेचा हा नियम इतका दृढपणे स्थापित झाला आहे की त्याला 'प्राथमिक नियम' (अटॉर्नी जनरल वि. बास्टो [(१९५७) १ ऑल ई. आर. ४९७ पहा) आणि 'सेटल्ड रूल' (पोपपटलाल शाह वि. मद्रास राज्य पहा [ए. आय. आर. १९५३ एस. सी. २७४:१९५३ एस. सी. आर. ६६७]) अशी विविध शैली देण्यात आली आहे. या सुस्थितीत मांडलेल्या तत्त्वाला एकमेव मान्यताप्राप्त अपवाद म्हणजे जे स्वतः स्पष्ट आणि स्पष्ट आहे त्याचा अर्थ बदलण्यासाठी त्याला मदत म्हणून बोलावले जाऊ शकत नाही. लॉर्ड कोकने असे म्हटले आहे कीः "कायद्याच्या एका भागाचा त्याच कायद्याच्या दुसऱ्या भागाद्वारे अर्थ लावणे हे कायद्याचे सर्वात नैसर्गिक आणि अस्सल स्पष्टीकरण आहे, त्यासाठी निर्मात्यांचा सर्वोत्तम अर्थ व्यक्त होतो" (पंजाब बेवरेजेस

प्रायव्हेटमध्ये मान्यतेसह उद्धृत केले आहे. लिमिटेड विरुद्ध सुरेश चंद [(१९७८) २ एस. सी. सी. १४४:१९७८ एस. सी. सी. (एल. अँड. एस.) १६५: (१९७८) ३ एस. सी. आर. ३७०]. "

३२. अशा प्रकारे हे दिसून येते की या न्यायालयाने असे म्हटले आहे की हा संविधी संपूर्णतः वाचला पाहिजे. असे मानले गेले आहे की वैधानिक संरचनेचा हा नियम इतका दृढपणे स्थापित आहे की त्याला "प्राथमिक नियम" म्हणून विविध शैली दिली जाते. असे मानले गेले आहे की कायद्याच्या एका भागाचा खरा अर्थ शोधण्यासाठी, कायद्याच्या दुसऱ्या भागाचा संदर्भ द्यावा लागेल आणि जो निर्मात्यांचा अर्थ सर्वोत्तमपणे व्यक्त करेल.

३३. **सुलताना बेगम विरुद्ध प्रेमचंद जैन (३ (१९९७) १ एससीसी ३७३**) या प्रकरणात, हे न्यायालय दिवाणी प्रक्रिया संहिता, १९०८ चे कलम ४७ आणि त्याचा आदेश XXI नियम २ यांच्यातील संघर्षाशी संबंधित प्रश्नावर विचार करत होते. या न्यायालयाने असे म्हटले की, सुसंवादी संरचनेचा नियम लागू करून, या दोन तरतुदींमधील तथाकथित संघर्ष दूर करण्यात आला आहे. असे निरीक्षण नोंदवत, या न्यायालयाने कायद्यांच्या व्याख्येच्या पुढील सुस्थापित तत्त्वांचा पुनरुच्चार केलाः

"१५ . वर दर्शविलेल्या निर्णयविधी च्या दृष्टीकोनातून, खालील तत्त्वे स्पष्टपणे दिसून येतातः

(१) कायद्याच्या दोन कलमांमध्ये समोरासमोर संघर्ष टाळणे आणि एकमेकांशी विसंगत वाटणाऱ्या तरतुदींचा अशा प्रकारे अर्थ लावणे हे न्यायालयांचे कर्तव्य आहे की ज्यामुळे त्यांच्यात सुसंवाद साधता येईल.

(२) कायद्याच्या एका कलमाच्या तरतुदींचा वापर इतर तरतुदींना पराभूत करण्यासाठी केला जाऊ शकत नाही, जोपर्यंत न्यायालयाला त्याच्या प्रयत्नांनंतरही त्यांच्यात समेट घडवून आणणे अशक्य वाटत नाही.

(३) सर्व न्यायालयांनी हे नेहमी लक्षात ठेवले पाहिजे की जेव्हा एखाद्या कायद्यात दोन परस्परविरोधी तरतुदी असतात, ज्यांचा एकमेकांशी समेट करता येत

नाही, तेव्हा त्यांचा अर्थ असा लावला जावा की, शक्य असल्यास, दोघांनाही लागू केले जावे. हे "सुसंवादी संरचनेचा" या नियमाचे सार आहे.

(४) न्यायालयांनी हे देखील लक्षात ठेवले पाहिजे की ज्या व्याख्येमुळे एका तरतुदीला 'मृत पत्र' किंवा 'निरुपयोगी लाकूड' म्हणून कमी केले जाते ती व्याख्या सुसंवादी रचना नाही.

(५) सुसंवाद साधणे म्हणजे कोणत्याही वैधानिक तरतुदीचा नाश करणे किंवा ती अयोग्य करणे नाही. "

३४. अशाप्रकारे या न्यायालयाने असे नमूद केले आहे की कायद्याच्या दोन कलमांमध्ये आपसात संघर्ष टाळणे आणि ज्या तरतुदी एकमेकांशी विसंगत वाटणाऱ्या आहेत त्या तरतुदींचा अशा प्रकारे अर्थ लावणे हे न्यायालयाचे कर्तव्य आहे जेणेकरून त्यांच्यात सुसंगती साधता येईल. पुढे असे म्हटले आहे की, जोपर्यंत न्यायालयाला त्यांच्यातील समेट अशक्य वाटत नाही तोपर्यंत कायद्याच्या एका कलमातील तरतुदींचा वापर इतर तरतुदींना निष्फळ करण्यासाठी केला जाऊ शकत नाहीत. पुढे असे म्हटले गेले आहे की जेव्हा एखाद्या कायद्यातील दोन परस्परविरोधी तरतुदी एकमेकांशी सुसंगत केल्या जाऊ शकत नाहीत, तेव्हा त्यांचा अर्थ असा लावला पाहिजे की, शक्य असल्यास, दोघांनाही लागू केले जावे. पुढे असे म्हटले गेले आहे की एखादी व्याख्या,जी एका तरतुदीला "निष्प्रभ" किंवा " निरुपयोगी " म्हणून ठरवते ,ती टाळली पाहिजे.

३५. दिल्ली सहकारी संस्था नियम, १९७३ च्या नियम २५(२) आणि २८ मधील परस्पर विरोधाभास लक्षात घेता , जगदीश सिंग विरुद्ध नायब राज्यपाल, दिल्ली आणि इतर ४ ((१९९७) ४ एससीसी ४३५) या प्रकरणात या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवलेः आहे की,

"७. वेगवेगळ्या तरतुदींचा अर्थ लावण्यासाठी प्रयत्न केले पाहिजेत, जेणेकरुन प्रत्येक तरतुदीची भूमिका असेल आणि परस्पर विरोधाभास निर्माण झाल्यास सामंजस्यपूर्ण सुसंगत मांडणी केली जावी , हे कायदा किंवा वैधानिक नियम तयार करण्याचे एक मूलभूत तत्त्व आहे. पुढे एखादा कायदा किंवा त्याखाली तयार केलेला नियम संपूर्णतः

वाचला पाहिजे आणि एका तरतुदीचा अर्थ दुसऱ्या तरतुदीच्या संदर्भात लागला पाहिजे जेणेकरून नियम सुसंगत होईल आणि एक तरतुद आणि दुसरी यांच्यात कोणतीही विसंगती किंवा विसंगती आणणारी कोणतीही रचना टाळली जावी.एक नियम त्याच नियमांमधील दुसऱ्या नियमाला व्यर्थ ठरविण्यासाठी वापरला जाऊ शकत नाही जोपर्यंत त्यांच्यामध्ये सुसंगती साधणे अशक्य होत नाही.सुसंगत रचनेचे सर्वश्रुत तत्त्व असे आहे की सर्व तरतुदींना लागू केले पाहिजे आणि म्हणूनच, या न्यायालयाने अनेक प्रकरणांमध्ये असे म्हटले आहे की रचनेच्या तरतुदींपैकी एखाद्या तरतुदीला "निष्प्रभ" केले जाते ती एक सुसंगत रचना नाही कारण एक भाग नष्ट केला जातो, परिणामी न्यायालयाने अशी रचना टाळली पाहिजे........."

३६). आयकर आयुक्त वि. हिंदुस्तान बल्क कॅरियर्स[५] (५. (२००३) ३एससीसी ५७) या प्रकरणात, जरी कर अधिनियम, १९६१ च्या कलम २४५-ड (४) आणि २४५-ड (६) मध्ये, व्याज आकारण्यासाठी अंतिम बिंदू विशेषतः प्रदान केला गेला नसला तरी, या न्यायालयाने सुसंगत आणि प्रासंगिक रचनेचे तत्त्व लागू करून असे म्हटले आहे की त्यांच्यावर उक्त कायद्याच्या कलम २३४-अ , २३४-ब आणि २३४- क च्या हेतूने शुल्क आकारले पाहिजे. हे लक्षात घेऊन या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले:

"**१६**. वापरलेल्या भाषेत काही अनिश्चितपणा आढळला तरी विधिमंडळाच्या स्पष्ट हेतूला निष्फळ करणारी ती रचना न्यायालयांना नाकारावी लागेल.(पहा : सॅल्मन वि. डंकोम्बे : [साल्मन वि. डंकोम्बे, (१८८६) एलआर ११ एसी ६२७ (पीसी): ५५ एलजेपीसी ६९ : ५५ एलटी ४४६], एसी ६३४, कर्टिस विरुद्ध स्टोव्हिन [कर्टिस वि. स्टोविन, (१८८९) एलआर २२ क्युबीडी ५१३ (सीए): ५८ एलजेक्यूबी १७४ : ६० एलटी ७७२] एस. तेजा सिंग प्रकरणात संदर्भित [सीआयटी वि. एस. तेजा सिंग, एआयआर १९५९ एससी ३५२ : (१९५९) ३५ आयटीआर ४०८].)

१७. जर निवड दोन अन्वयार्थांमध्ये असेल, ज्यातील संकुचितता कायद्याचा स्पष्ट हेतू साध्य करण्यात अयशस्वी ठरत असेल तर आपण अशी रचना टाळली पाहिजे ज्यामुळे कायदे निरर्थक ठरतील आणि त्याऐवजी अधिक ठळक रचना स्वीकारल्या

पाहिजे, या दृष्टिकोनाच्या आधारे आधारित संसद केवळ प्रभावी परिणाम मिळवण्याच्या उद्देशाने कायदे करेल. (नोक्स वि. डॉनकास्टर अमलगॅमेटेड कॉलीरीज लि. [नोक्स वि. डोनकास्टर अमालगॅमेटेड कोलियरीज लिमिटेड , १९४० एसी १०१४ :(१९४०)३ ऑल ईआर ५४९ (एचएल):१०९ एलजेकेबी ८६५ :१६३ एलटी ३४३] पाय विरुद्ध. न्यू साउथ वेल्ससाठी भू- मंत्री [पाय वि. न्यू साउथ वेल्ससाठी जमीन मंत्री, (१९५४) १ डब्ल्यूएलआर १४१० : (१९५४) ३ ऑल ई.आर ५१४ (पीसी)].पहा) मोहन कुमार सिंघानिया विरुद्ध भारतीय संघराज्य [मोहन कुमार सिंघानिया विरुद्ध भारतीय संघराज्य, १९९२ पुरवणी (१) एस. सी. सी. ५९४ : १९९२ एससीसी ((एल अँड एस) ४५५] मध्ये या न्यायालयाने उक्त प्रकरणांमध्ये दर्शविलेल्या तत्त्वांचा पुनरुच्चार केला होताः

१८. कायद्याचे संपूर्ण वाचन करणे आवश्यक आहे आणि कायद्यातील एका तरतुदीचा अर्थ त्याच कायद्यातील इतर तरतुदींच्या संदर्भात लावला गेला पाहिजे जेणेकरून संपूर्ण कायदा हा सुसंगत कायदा केला जाऊ शकेल.

१९. न्यायालयाने केवळ अर्थ लावल्या जाणाऱ्या कलमांकडेच नव्हे तर संपूर्ण कायद्याकडे आपले लक्ष केंद्रित करून विधिमंडळाचा हेतू निश्चित केला पाहिजे; त्याची कायद्याच्या इतर भागांशी आणि ज्या रचनेत खंडाचा अर्थ लावला जावा त्या रचनेशी खंडाची तुलना केली पाहिजे. (आर. एस. रघुनाथ विरुद्ध कर्नाटक राज्य [आर. एस. रघुनाथ विरुद्ध कर्नाटक राज्य, (१९९२) १ एससीसी ३३५: १९९२ एससीसी (एल अँड एस)२८६]. पहा) अशा रचनेत एकतर एका कलमांतर्गत किंवा एकाच कायद्याच्या दोन भिन्न कलमांमध्ये किंवा तरतुदींमध्ये कोणतीही विसंगती किंवा प्रतिकूलता टाळण्याचे गुण आहेत. एकाच कायद्याच्या दोन कलमांमध्ये अपापसात होणारा संघर्ष टाळणे हे न्यायालयाचे कर्तव्य आहे. (सुलताना बेगम विरुद्ध प्रेमचंद जैन [सुल्ताना बेगम विरुद्ध प्रेमचंद जैन, (१९९७) १ एस. सी. सी. ३७३]पहा .)

२० . जेव्हा जेव्हा असे करणे शक्य होईल, तेव्हा विरोधाभासी वाटणाऱ्या तरतुदींचा अर्थ लावणे आवश्यक आहे, जेणेकरून त्यांच्यात सुसंगती साधता येईल. संसदेने एका हाताने दिले ते दुसऱ्या हाताने काढून घेतले असे गृहित धरू नये.

२१. कायद्यातील एका कलमाच्या तरतुदींचा वापर दुसऱ्या कलमाच्या तरतुदींना व्यर्थ ठरवण्यासाठी केला जाऊ शकत नाही, जोपर्यंत त्यांच्यात समेट/सुसंगती घडवून

आणणे अशक्य होत नाही. अशाप्रकारे ज्या अर्थाच्या तरतुदींपैकी एकाचे 'निरुपयोगी ' किंवा ''निष्प्रभ'' तरतुदी मध्ये परावर्तन केले जाते, ती एक सुसंगत रचना नाही. सुसंगती साधणे म्हणजे नष्ट करणे नव्हे.''

३७. . अशा प्रकारे हे दिसून येते की ज्यामुळे कायद्याच्या दोन कलमांमध्ये अपापसात संघर्ष निर्माण होईल त्यापेक्षाही चांगले आहे की न्यायालयाने असा अर्थ लावणे टाळावे. जेव्हा कायद्याचे एखादे कलम वैधानिक हेतू समोर आणण्याच्या स्थितीत नसते, तेव्हा वैधानिक हेतू जुळवून आणण्यासाठी कायद्याच्या इतर कलमांचा आधार घ्यावा लागेल. ते प्रथमदर्शनी विरोधाभासी दिसत असले तरीही कायद्याच्या काही भागांवर प्रभाव पाडला जाणे आवश्यक आहे हे पाहण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे. कायद्याच्या एका तरतुदीचा अर्थ कायद्यातील इतर तरतुदींच्या संदर्भाने लावला पाहिजे, जेणेकरून संपूर्ण कायद्याची सुसंगत अंमलबजावणी करता येईल.एका कलमात किंवा दोन वेगवेगळ्या कलमांमध्ये कोणतीही विसंगती किंवा संघर्ष टाळण्यासाठी प्रयत्न केला पाहिजे.

३८. पुढे असे म्हटले गेले आहे की जर न्यायालयाकडे दोन अन्वयार्थांपैकी एक पर्याय असेल, ज्याचा संकुचित उद्देश कायद्याचा स्पष्ट उद्देश साध्य करण्यात अयशस्वी ठरेल, तर असा अर्थ लावणे टाळावे लागेल. न्यायालयाने असे अर्थ टाळले पाहिजे ज्यामुळे कायदे व्यर्थ ठरतील.ज्याचा परिणामकारक परिणाम होईल अशा व्यापक व्याख्येला प्राधान्य द्यावे लागेल.हे तत्त्व लागू करताना, आमच्या असे लक्षात आले आहे की एम. एम. सी. कायद्याच्या कलम २ चे उप-कलम (९), कलम ३९ अ आणि ५६ हे एकमेकांच्या संदर्भाने वाचावे लागतील.ते स्वतंत्रपणे वाचता येत नाहीत.

३९. त्यामुळे, आमच्या मते एम. एम. सी. कायद्याचे कलम ३९ अ पाहता, आयुक्त किंवा महामंडळाला ए. एम. सी. विरुद्ध निलंबित करण्याचा किंवा विभागीय चौकशी सुरू करण्याचा

अधिकार असणार नाही , असा उच्च न्यायालयाचा निष्कर्ष, एम. एम. सी. कायद्याच्या कलम ५६ आणि कलम २ उपकलम (९) च्या तरतुदींकडे दुर्लक्ष करत आहे.

४०. वैधानिक व्याख्येच्या दुसऱ्या तत्त्वाच्या दृष्टीकोनातूनही उच्च न्यायालयाचा दृष्टिकोन स्वीकेरी नाही असे आम्हाला आढळून आलें आहे. महादेव प्रसाद बैस (मयत) विरुद्ध आयकर अधिकारी 'अ' प्रभाग, गोरखपूर आणि इतर[६] (१९९१) ४ एससीसी ५६० या प्रकरणात, या न्यायालयाने असे म्हटले आहे की परिणामी विसंगती किंवा विवेकशून्यता/हास्यास्पद/ असा अर्थ लावणे टाळले पाहिजे. काही वेळा परिस्थिती कलमातील भाषेच्या थोडाफार होणाऱ्या ओढताणीचे समर्थन करते जेणेकरून अर्थहीन विसंगती टाळता येईल असे म्हटले आहे.

४१. के. पी. वर्गीस विरुद्ध आयकर अधिकारी, एर्नाकुलम आणि इतर[७] ((१९८१) ४ एससीसी १७३) प्रकरणांमध्ये या न्यायालयाच्या खालील निरीक्षणांचा संदर्भ देणे पुढे प्रासंगिक ठरेलः

> "६... आपण कलम ५२ उपकलम (२) च्या व्याख्येतील शब्दशः अर्थ टाळला पाहिजे आणि अशा अर्थबोधावर पोहोचण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे जो ही विवेकशून्यता आणि अपाय टाळून तरतुदीला तर्कसंगत आणि विवेकपूर्ण बनवेन, अर्थातच जोपर्यंत आपले हात बांधलेले आहेत, आपल्याला शब्दशः व्याख्येच्या निरंकुशेतून सुटका मिळू शकत नाही. विधिमंडळाचा स्पष्ट हेतू साध्य करण्यासाठी आणि तर्कशुद्ध रचना तयार करण्यासाठी जेथे एखाद्या वैधानिक तरतुदीचा साधा शब्दशः अर्थ लावल्याने स्पष्टतः हास्यास्पद आणि अपायकारक परिणाम दिसून येतो, जो विधीमंडळाला कधीच अभिप्रेत नसतो ,तेथे न्यायालय विधिमंडळाने वापरलेल्या भाषेत बदल करू शकते किंवा त्यावर 'आघात ' देखील करू शकते, हा आता एक सुस्थित नियम आहे(ल्यूक वि. अंतर्देशीय महसूल आयुक्त [(१९६३) ए. सी. ५५७] पहा). न्यायालय अशा परिस्थितीत वैधानिक तरतुदीमध्ये अशी अट देखील दर्शवू शकते, जी जरी व्यक्त केलेली नसली तरी, वैधानिक तरतुदीच्या अंतर्भूत मूलभूत गृहीतक म्हणून निहित आहे......"

४२. तामिळनाडू राज्य विरुद्ध कोडाईकनाल मोटर युनियन (पी) लि.[८](१९८६) ३ एससीसी ९१ ए) या प्रकरणातील या न्यायालयाच्या निकालामधील खालील परिच्छेदांचा संदर्भ घेणे योग्य ठरेल :

"१६. लॉर्ड डेनिंगने सीफोर्ड कोर्ट एस्टेट्स विरुद्ध आशेर [(१९४९) २ ऑल ईआर १५५,१६४] मध्ये असे म्हटले आहेः

> "....जेव्हा एखादा दोष दिसून येतो तेव्हा न्यायाधीश फक्त मसुदालेखकाला दोष देत हातावर हात धरून बसू शकत नाही. संसदेचा हेतू शोधण्याच्या रचनात्मक कार्यासाठी त्यांनी काम करायला हवे....आणि मग त्यांनी विधिमंडळाच्या हेतूला 'बळ आणि प्राण' देण्यासाठी लेखी शब्दाची पूर्तता केली पाहिजे....न्यायाधीशांनी स्वतःला हा प्रश्न विचारायला हवा की, जर कायद्याच्या निर्मात्यांनी स्वतःच त्याच्या रचनेत हा गोंधळ पाहिला असता तर त्यांनी तो कसा दुरुस्त केला असता? मग त्यांनी जे केले असते ते त्यांनी आता केलेच पाहिजे. ज्या महत्त्वपूर्ण घटकांनी कायदा तयार केला गेला आहे, त्यात न्यायाधीशांनी बदल करू नये, परंतु त्यात पडलेली दुमड काढण्यासाठी ते त्यात सुधारणा करू शकतात आणि त्या करायला हव्या."

17. न्यायालयांनी नेहमीच विधिमंडळाचा हेतू शोधण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे.जरी न्यायालयांनी वापरलेल्या भाषेतून कायद्याचा हेतू शोधला पाहिजे, परंतु बहुतेक वेळा भाषा हे मानवी विचारांच्या अभिव्यक्तीचे एक अपूर्ण साधन असते. लॉर्ड डेनिंगने म्हटल्याप्रमाणे, प्रत्येक वैधानिक तरतुदीचा मसुदा दैवी विवेकाने/पूर्वसिद्धांताने आणि परिपूर्ण स्पष्टतेने तयार केला जावा अशी अपेक्षा करणे व्यर्थ ठरेल. विद्वान न्यायाधीश हँडने म्हटल्याप्रमाणे, आपण केवळ शब्दकोशातून शब्दांचा किल्ला बनवू नये, परंतु हे लक्षात ठेवले पाहिजे की कायद्यांचा काही हेतू किंवा उद्देश असणे आवश्यक आहे, ज्याचा कल्पनाशील शोध न्यायिक शिल्पकला आहे. आपण नेहमीच शब्दाला चिकटून राहण्याची गरज नाही आणि अन्यायकारक किंवा निरर्थक परिणाम टाळण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे.आपण कायद्याची थट्टा करू नये. कठोरपणे शब्दबद्ध केलेल्या तरतुदीचा अर्थ काढण्यासाठी, जिथे उद्देश न्यायिक दृष्टिने स्पष्ट आहे त्यावेळी भाषेत "काही" मोडतोड/बदलकरण्यास परवानगी आहे (पहा के. पी. वर्गीस विरूद्ध

आय. टी. ओ. [(1981) 4 एस. सी. सी. 173,180-82: 1981 एस. सी. सी. (कर) 293,300-302: (1981) 131 आयटीआर 597,604-606 आणि ल्यूक विरूद्ध अंतर्देशीय महसूल आयुक्त (Inland Revenue कमिशनर) [(1964) 54 आयटीआर 692 (एचएल)].

43. अशा प्रकारे हे दिसून येते की या न्यायालयाने असे म्हटले आहे की न्यायालयाने नेहमीच शब्दशः अन्वयार्थाला चिकटून राहू नये आणि अन्यायकारक किंवा निरर्थक परिणाम टाळण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे. न्यायालयाने कायद्याची थट्टा होऊ देऊ नये. असे मानले गेले आहे की, कठोरपणे शब्दबद्ध केलेल्या तरतुदीचा अर्थ काढण्यासाठी, जिथे उद्देश न्यायिक दृष्टिने स्पष्ट आहे त्यावेळी भाषेत "काही" मोडतोड/बदल करण्यास देखील परवानगी आहे.

44. जर उच्च न्यायालयाने दिलेला अर्थ स्वीकारला गेला तर त्यामुळे एक विसंगतीपूर्ण आणि नियमविरुद्ध परिस्थिती निर्माण होईल, ज्यामध्ये एकीकडे, के. डी. एम. महामंडळासाठी राज्य सरकारने निवडलेला आणि नियुक्त केलेला उत्तरवादी क्रमांक 1 हा के. डी. एम. महामंडळाचा कर्मचारी असला आणि जरी तो गंभीर गैरवर्तनात गुंतलेला आढळला असला तरीही, के. डी. एम. महामंडळ त्याच्या विरोधात विभागीय कारवाई सुरू करण्याच्या स्थितीत नसेल.दुसरीकडे, उत्तरवादी क्रमांक 1 हा राज्य सरकारचा कर्मचारी नसल्यामुळे, राज्य सरकारही त्याच्याविरुद्ध कोणतीही विभागीय कारवाई सुरू करण्याच्या स्थितीत नसेल.

45. अशा निरर्थक आणि विसंगतीपूर्ण परिस्थितीला कारणीभूत ठरण्याचा विधिमंडळाचा हेतू नव्हता, असे म्हणण्यास आम्हाला अजिबात संकोच वाटत नाही. कर्मचाऱ्याने गंभीर गैरवर्तन केले असले तरी त्याला मुक्त करणे हा कायदेशीर हेतू असू शकत नाही. त्यामुळे आमचे असे मत आहे की, एम. एम. सी. कायद्याच्या कलम 2 चे उपकलम (9), कलम 39 ए आणि कलम 56 च्या सामंजस्यपूर्ण रचनेवर, महानगरपालिकेच्या आयुक्तांना ए. एम. सी. विरुद्ध विभागीय कार्यवाही निलंबित करण्याचा किंवा सुरू करण्याचा अधिकार असेल, जो सहाय्यक आयुक्तांपेक्षा वरिष्ठ दर्जाचा अधिकारी असेल. तथापि, अशा अधिकाऱ्याच्या निलंबनाच्या बाबतीत, त्याच्या कारणांसह

महामंडळाला अहवाल देणे ही एकमेव आवश्यकता असेल आणि अशा निलंबनाच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत महामंडळाने अशा निलंबनाची पुष्टी केली नाही तर ते मुदतबाह्य ठरेल. आमच्या विचारानुसार, इतर कोणत्याही स्पष्टीकरणामुळे विसंगती आणि नियमबाह्यता निर्माण होईल आणि त्यामुळे ते टाळावे लागेल.

46. आम्हाला असे आढळले आहे की स्पष्टीकरण देण्याच्या दुसऱ्या नियमावर अपीलांना परवानगी दिली जाणे योग्य आहे, की कायद्याचा अर्थ अशा प्रकारे लावला गेला पाहिजे की तो त्याची व्यवहार्यता टिकवून ठेवेल. अलीकडेच, या न्यायालयाने **संजय रामदास पाटील विरुद्ध संजय आणि इतर** [9 (2021) 10 एस. सी. सी. 303] या खटल्यात या न्यायालयाच्या आधीच्या निकालांचा संदर्भ दिला आहे आणि पुढीलप्रमाणे निरीक्षण नोंदवले आहेः

> "36 ... तामिळनाडू राज्य विरुद्ध एम. के. कंदस्वामी [तामिळनाडू राज्य विरुद्ध एम. के. कंदस्वामी, (1975) 4 एस. सी. सी. 745 : 1975 एससीसी (कर) 402]: (एस. सी. सी. पृष्ठ 751, परिच्छेद 26) मध्ये या न्यायालयाच्या निरीक्षणांचा संदर्भ देणे सुसंगत ठरेल.
>
> > "26. जर एकापेक्षा जास्त रचना शक्य असतील, तर जी त्याची कार्यक्षमता आणि परिणामकारकता टिकवून ठेवते, त्याला निरर्थक किंवा निष्क्रिय ठरणाऱ्या रचनेपेक्षा प्राधान्य दिले पाहिजे."
>
> 37. सी. आय. टी. विरुद्ध हिंदुस्तान बल्क कॅरियर्स [सी. आय. टी. विरुद्ध हिंदुस्तान बल्क कॅरियर्स, (2003) 3 एस. सी. सी. 57] या प्रकरणात या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले आहेः (एस. सी. सी. पृष्ठ 73, परिच्छेद 15)
>
> > "15. एक कायदा व्यवहार्य होण्यासाठी तयार केला गेला आहे आणि निर्णायक वगळणे किंवा स्पष्ट निर्देशामुळे तो शेवट अप्राप्य होत नाही तोपर्यंत न्यायालयाने त्याचा अर्थ लावणे हे ते उद्दिष्ट सुरक्षित करण्यासाठी असले पाहिजे. (व्हिटनी विरुद्ध आय. आर. सी. पहा [व्हिटनी विरुद्ध आय. आर. सी., 1926 ए. सी. 37:10 टॅक्स केस 88 (एच. एल.): 95 एल. जे. के. बी. 165:134 एल. टी.

98], ए. सी. पृष्ठ 52 चा संदर्भ सी. आय. टी. विरुद्ध एस. तेजा सिंग [सी. आय. टी.विरुद्ध एस. तेजा सिंग, ए. आय. आर. 1959 एस. सी. 352: (1959) 35 आय. टी. आर. 408] आणि गुरसाहाई सैगल विरुद्ध सी. आय. टी. [गुरसाहाई सैगल विरुद्ध सी. आय. टी., ए. आय. आर. 1963 एस. सी. 1062: (1963) 48 आय. टी. आर. 1].) या प्रकरणांमध्ये दिला."

38. बलराम कुमावत विरुद्ध भारतीय संघराज्य [बलराम कुमावत विरुद्ध भारतीय संघराज्य, (2003) 7 एस. सी. सी. 628] या प्रकरणात, या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवलेः (एस. सी. सी. पृ. 636-37, परिच्छेद 25-26)

"25. कायद्याचा अर्थ व्यवहार्य साधन म्हणून लावला गेला पाहिजे. एखादी गोष्ट अमान्य करण्यापेक्षा ती प्रमाणित करणे चांगले *(Ut res magis valeat quam pereat)* हे कायद्याचे एक सुप्रसिद्ध तत्त्व आहे. तिनसुकिया विद्युत पुरवठा कंपनी लिमिटेड विरुद्ध आसाम राज्य [तिनसुकिया विद्युत पुरवठा कंपनी लिमिटेड विरुद्ध आसाम राज्य, (1989) 3 एस. सी. सी. 709] या प्रकरणात न्यायालयाने कायदा अशा प्रकारे सांगितलाः (एस. सी. सी. पृष्ठ 754, परिच्छेद 118-20)

'118. कायद्याला निष्फळ ठरवणाऱ्या कोणत्याही रचनेच्या विरोधात न्यायालयांचा कल असतो . कायद्याच्या तरतुदीचा अर्थ असा लावला गेला पाहिजे की ती एखादी गोष्ट अमान्य करण्यापेक्षा ती प्रमाणित करणे चांगले (Ut res magis valeat quam pereat) या तत्वानुसार प्रभावी आणि कार्यान्वित होईल.जर एखादा कायदा पूर्णपणे अस्पष्ट असेल आणि त्याची भाषा पूर्णपणे अव्यवहार्य आणि पूर्णपणे अर्थहीन असेल तर तो कायदा अस्पष्टतेसाठी अग्राह्य धरला जाऊ शकतो यात शंका नाही. अनुच्छेद 14 अंतर्गत स्वच्छंदी किंवा अवास्तवतेसाठी कायद्याची चाचणी करून ; परंतु कायद्याच्या भाषेशी सुसंगत असणारी रचना, जी कायदेमंडळास अभिप्रेत असलेल्या कायद्याचा अर्थ आणि उद्देश काय आहे हे शोधून काढण्यासाठी आणि त्यानुसार असण्यासाठी न्यायालय काय करते हे न्यायिक पुनरावलोकनात नाही. मँचेस्टर शिप कॅनल

कंपनी विरुद्ध मँचेस्टर रेसकोर्स कंपनीमध्ये [मँचेस्टर शिप कॅनल कंपनी विरुद्ध मँचेस्टर रेसकोर्स कंपनी, (1900) 2 Ch 352:69 LJCH 850:83 LT 274] न्यायमूर्ती फारवेल, म्हणालेः (Ch pp. 360-61)

"जोपर्यंत हे शब्द इतके पूर्णपणे निरर्थक नव्हते की मी त्यांच्याशी काहीही करू शकत नव्हतो, तोपर्यंत मी काही अर्थ शोधण्यास बांधील असले पाहिजे आणि अनिश्चिततेसाठी त्यांना अग्राह्य घोषित करू नये."

119. फॉसेट प्रॉपर्टीज लिमिटेड विरुद्ध बकिंगहॅम काउंटी कौन्सिल [फॉसेट प्रॉपर्टीज लिमिटेड विरुद्ध बकिंगहॅम काउंटी कौन्सिल, (1960) 3 डब्ल्यू. एल. आर. 831: (1960) 3 ऑल ई. आर. 503 (एच. एल.)] या प्रकरणात लॉर्ड डेनिंगने जे. फारवेलच्या म्हणण्याला मान्यता देताना म्हटलेः (डब्ल्यू. एल. आर. पी. 849: ऑल ई. आर. पी. 516)

"परंतु जेव्हा एखाद्या कायद्याला काही अर्थ असतो, जरी तो अस्पष्ट असला, किंवा अनेक अर्थ असले, जरी त्यांच्यामध्ये निवड करण्यासाठी फारसे काही नसले तरी, न्यायालयांना तो कायदा रद्दबातल म्हणून नाकारण्याऐवजी त्याचा अर्थ काय आहे हे सांगावे लागते."

120. त्यामुळे, कायदे हे कार्यान्वित करण्यासाठी आहेत आणि अयोग्य नाहीत आणि अशक्यतेपेक्षा कमी काहीही न्यायालयाला कायदा अव्यवहार्य घोषित करण्याची परवानगी देऊ शकत नाही हे जाणून, कायद्याने जे शक्य आहे ते करणे हे न्यायालयाचे कर्तव्य आहे.व्हिटनी विरुद्ध आय. आर. सी. मध्ये [व्हिटनी विरुद्ध आय. आर. सी., 1926 ए. सी. 37:10 टॅक्स केस 88 (एच. एल.): 95 एल. जे. के. बी. 165:134 एल. टी. 98] लॉर्ड डुनेडिन म्हणाले : (ए. सी. पृष्ठ 52)

"एक कायदा व्यवहार्य होण्यासाठी तयार केला गेला आहे आणि निर्णायक वगळणे किंवा स्पष्ट निर्देशामुळे तो शेवट अप्राप्य होत नाही तोपर्यंत न्यायालयाने त्याचा अर्थ लावणे हे ते उद्दिष्ट सुरक्षित करण्यासाठी असले पाहिजे."'

26. त्यामुळे वापरलेल्या भाषेत काही चूक/अचूकपणाचा अभाव असला तरी विधिमंडळाच्या स्पष्ट हेतूला पराभूत करणारी ती रचना न्यायालये नाकारतील.[सॅल्मन विरुद्ध डनकॉम्ब पहा [सॅल्मन विरुद्ध डनकॉम्ब, (1886) एलआर 11 एसी 627 (पीसी): 55 एलजेपीसी 69:55 एलटी 446] (पृष्ठ 634 वर एसी).]कायद्याची निरर्थकता कमी करणे टाळले जाईल आणि अशा परिस्थितीत जेथे विधीमंडळाचा हेतू प्रभावी होऊ शकत नाही, न्यायालये प्रभावी परिणाम आणण्याच्या हेतूने अधिक धाडसी रचना स्वीकारतील."

39. अशा प्रकारे असे दिसून येते की न्यायालयाला असा अर्थ लावण्यास प्राधान्य द्यावे लागेल ज्यामुळे कायदा व्यवहार्य होईल. विधिमंडळाचा हेतू परिणामकारक करणाऱ्या व्याख्येला प्राधान्य द्यावे लागेल. अंमलबजावणीच्या उद्देशाला पराभूत करणाऱ्या अर्थापेक्षा निकालाचा परिणाम घडवून आणणाऱ्या व्याख्येला प्राधान्य द्यावे लागेल...”

47. आमचे असे मत आहे की विधिमंडळाचा असा हेतू असू शकत नाही की राज्य सरकारने ए. एम. सी. चे पद निर्माण केले आणि त्याद्वारे योग्य व्यक्तीची नियुक्ती केली गेली आणि जरी त्या परिस्थितीत नियुक्त केलेली व्यक्ती महामंडळाची कर्मचारी झाली, तरी त्याच्याविरुद्ध विभागीय कारवाई सुरू करण्यासाठी कायद्यात कोणतीही तरतूद नसेल. जर असा अर्थ स्वीकारला गेला, तर त्यामुळे विवेकशून्यता आणि पोकळी निर्माण होईल. आमच्या मते, अशी परिस्थिती टाळण्यासाठी, एम. एम. सी. कायद्याच्या सदर तरतुदींवर आम्ही मांडलेल्या स्पष्टीकरणाला प्राधान्य द्यावे लागेल.

48. महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम 56 च्या उपकलम (1) मध्ये प्रयुक्त 'सक्षम प्राधिकरण' या शब्दाचा चौथ्या प्रकरणातील पदांसाठी होणाऱ्या नियुक्त्यांच्या संदर्भात 'सक्षम प्राधिकरण' म्हणून वाचन करावा लागेल, असा प्रतिवाद प्रतिवादी क्रमांक 1 च्या वतीने करण्यात आलेल्या युक्तिवादापर्यंत, आम्ही उक्त युक्तिवाद स्वीकारण्यास असमर्थ आहोत.अशा निर्बंधात्मक अर्थामुळे हा अधिनियम निरर्थक ठरेल.कोणत्याही परिस्थितीत, हे लक्षात घेतले पाहिजे

की महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम कलम 40 अंतर्गत, जे प्रकरण II चा एक भाग आहे, वाहतूक व्यवस्थापकाची नियुक्ती केली गेली असली तरी महाराष्ट्र महानगरपालिका कायद्याच्या कलम 56 च्या उप-कलम (1) च्या कलम (बी) मध्ये वाहतूक व्यवस्थापकाचा विशेषतः उल्लेख केला जातो, जो प्रकरण IV चा एक भाग आहे आणि आयुक्तांना त्यांची सेवा निलंबित करण्याचा अधिकार देतो, तथापि, महामंडळाला कारणांसह अहवाल देणे आवश्यक आहे.अशा प्रकारे हे स्पष्ट आहे की जर विधिमंडळाचा हेतू "सक्षम प्राधिकरण" या शब्दाचा संकुचित अर्थ देणे हा असता , तर केवळ चौथ्या अध्यायात आढळणारे असे प्राधिकारी , तर मुम्बई महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम 56 च्या उपकलम (1) मुम्बई महानगरपालिका अधिनियमाच्या मध्ये दुसऱ्या अध्यायात नियुक्त केलेल्या परिवहन व्यवस्थापकाचा कोणताही संदर्भ दिला गेला नसता. त्यामुळे या संदर्भातील युक्तिवाद फेटाळला जाणे आवश्यक आहे असे आम्हाला वाटते.

49. त्यामुळे आमचे असे मत आहे की, उच्च न्यायालयाने निलंबन रद्द करण्यात आणि प्रतिवादी क्रमांक 1 विरुद्ध सुरू केलेली विभागीय कार्यवाही रद्द करण्यात पूर्णपणे चूक केली आहे. आक्षेपित निकालाचा परिणाम असा आहे की प्रतिवादी क्रमांक 1, जो प्रथमदर्शनी, गंभीर गैरवर्तनात सामील असल्याचे आढळून आले आहे, त्याला कोणत्याही विभागीय कार्यवाहीला सामोरे न जाता मोकळीक देण्यात आली आहे आणि त्याला सेवेत पुन्हा रुजू करण्याचे निर्देश देण्यात आले आहेत.

50. प्रतिवादी क्रमांक 1 च्या प्रदीर्घ निलंबनाचा विचार करता, प्रतिवादी क्रमांक 1 ने अजय कुमार चौधरी (उपरोक्त) आणि तामीळनाडू राज्य द्वारा सचिव (गृह) विरुद्ध प्रमोद कुमार, आय. पी. एस. आणि इतर[10] (10. (2018)17 एस. सी. सी.677) यांच्या प्रकरणांमध्ये या न्यायालयाच्या निकालांवर भर दिला आहे. अजय कुमार चौधरी (वरील) याच्या खटल्यातील या न्यायालयाच्या निकालाचा विचार करता, जरी या न्यायालयाने निलंबनाचा प्रदीर्घ कालावधी आणि

त्याचे वारंवार नूतनीकरण नाकारले असले, तरी या खटल्याच्या तथ्यांमध्ये, या न्यायालयाला असे आढळून आले आहे की त्यात अपीलकर्त्याला आरोपपत्र देण्यात आले होते, त्यामुळे या खटल्यात जारी केलेले निर्देश त्याच्यासाठी यापुढे   नसतील.

51. प्रमोद कुमार (वरील) आय. पी. एस. यांच्या प्रकरणातील या न्यायालयाच्या निर्णयाचा विचार करता, या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवलेः

> "**24**.. फौजदारी खटला प्रलंबित असताना निलंबनाखाली पहिल्या प्रतिवादीला कायम ठेवण्याच्या राज्य सरकारच्या अधिकारक्षेत्राबाबत कोणताही वाद असू शकत नाही. पहिल्या प्रतिवादीविरुद्ध केलेले आरोप गंभीर स्वरूपाचे आहेत यात शंका नाही. तथापि, मुद्दा असा आहे की पहिल्या प्रतिवादीचे दीर्घ कालावधीसाठी सतत निलंबन न्याय्य आहे की नाही.

52. या प्रकरणात, त्यातील प्रतिवादी क्रमांक 1 ला सहा वर्षांहून अधिक काळ निलंबित करण्यात आले. या न्यायालयाला असे आढळून आले की प्रतिवादी क्रमांक 1 ला यापुढे निलंबनाखाली कायम ठेवल्याने कोणताही उपयुक्त हेतू साध्य होणार नाही.

53. आम्हाला असे आढळले आहे की सध्याच्या प्रकरणात, प्रतिवादी क्रमांक 1 ने विभागीय कार्यवाहीत सहभागी होण्याचे आवाहन केले असले तरी, त्याने स्वतःहून त्यात सहभागी न होण्याचा निर्णय घेतला आहे.हा प्रतिवादी क्रमांक 1 आहे, ज्याने अधिकारक्षेत्राच्या आधारावर आयुक्तांनी विभागीय कार्यवाही सुरू करण्यावर आक्षेप घेतला होता आणि विभागीय कार्यवाहीत भाग घेण्यास नकार दिला होता.त्यामुळे आम्हाला असे आढळले आहे की प्रतिवादी क्रमांक 1 ला त्याच्या स्वतःच्या चुकीचा फायदा घेण्याची परवानगी दिली जाऊ शकत नाही.कोणत्याही परिस्थितीत, आम्हाला असे आढळले आहे की विभागीय कार्यवाही करारनिविष्ट अवधि पूर्ण करण्याचे निर्देश देऊन प्रदीर्घ निलंबनाचा मुद्दा हाताळला जाईल परंतु प्रतिवादी क्रमांक 1 चे निलंबन तोपर्यंत सुरू राहील.

54. उच्च न्यायालयाने दिलेला आक्षेपार्ह निकाल कायद्याने टिकाऊ नसल्याचे आम्हाला आढळून आले आहे.

55. परिणामी, अपीलांना खालील अटींमध्ये परवानगी दिली जातेः

(i) मुंबई उच्च न्यायालयाने 6 एप्रिल 2021 रोजी रिट याचिका [स्टॅम्प] क्र. 2020 चा 3599 रद्द केला जातो आणि बाजूला ठेवला जातो;
(ii) मुंबई उच्च न्यायालयासमोर प्रतिवादी क्रमांक 1 ने दाखल केलेला रिट याचिका (स्टॅम्प) 2020 चा क्रमांक 3599 फेटाळला जातो;
(iii) प्रतिवादी क्रमांक 1 विरुद्ध सुरू केलेली विभागीय कार्यवाही शक्य तितक्या लवकर आणि कोणत्याही परिस्थितीत, या निर्णयाच्या तारखेपासून चार महिन्यांच्या कालावधीत पूर्ण करण्याचे निर्देश देण्यात आले आहेत.प्रतिवादी क्रमांक 1 हा उक्त विभागीय कार्यवाही संपेपर्यंत निलंबनाखाली राहील; आणि
(iv) प्रलंबित असलेले अर्ज (असल्यास) वरील अटींमध्ये निकाली निघाले आहेत. खर्चाबाबत कोणतेही आदेश नाही.

अपिले मान्य करण्यात आली.

*****

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याची कारणाकरता वापर करता येणार नाही. तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

*****